

Teologickomorálna interpretácia koncepcie zodpovedného rodičovstva v učení Jána Pavla II. v perspektíve *tertio millennio*

Na úsvite *tertio millennio* je problematika zodpovedného rodičovstva citlivým a páľčivým problémom dnešnej doby a súčasne možnosťou ako zadosťučiniť povolaniu kresťanských rodičov (a rodičov vôbec) a byť zodpovedne účastní na darovaní nového života. Kresťanskí rodičia, ktorí sa v rámci osobnej zodpovednosti (v rozličných dimenziách svojho života) zaoberajú myšlienkou darovania života, stoja pred rozličnými možnosťami morálneho konania, ktoré môžu a majú byť bytostným vyjadrením zodpovedného postoja voči sebe a svojej rodine, voči národu a spoločnosti, ale i vo vzťahu k Bohu a k Cirkvi. Z teologickomorálneho zorného uhla je teda nutné prezentovať fundament zodpovedného morálneho postoja rodičov, ktorí chcú zadosťučiniť svojmu povolaniu a poslaniu, či bytostnému súladu medzi vnútorným postojom viery a svojho svedomia.

1. Súčasná situácia v kontexte *signum temporis*

Spoločenská situácia v oblasti odovzdávania nového, neopakovateľného a jedinečného života, ktorý je darom, je na začiatku *tertio millennio* veľmi komplikovaná. Túto konštatáciu je nutné vidieť v teologickom kontexte *signum temporis*¹ dnešnej doby, ktoré jednoznačne poukazujú na divergenciu medzi sexualitou, manželstvom, rodinou a rodičovstvom, pričom táto divergencia je len konzekvenciou hlbších príčin, pretrvávajúcich v spoločnosti niekoľko desaťročí. V reflexii problematiky zodpovedného rodičovstva sa chce poukázať nielen na situáciu, ale i na potrebu komplexného nazerania a prezentovania úzkej väzby medzi sexualitou, manželstvom, rodinou a zodpovedným rodičovstvom.

Dôležitosť zohľadnenia vnútornej spojitosti jednotlivých špecifík problematiky pri rešpektovaní ich odlišnosti je o to väčšia, ak sa dá do súvisu s realitou súčasnej historickej postmodernej etapy a so začínajúcim tretím tisícročím. Koncom éry búrlivého mnohodimenzionálneho rozvoja a dominancie absolutizovaného ľudského rozumu má človek dokonale vykreovanú a ničím neohraničenú vedu, ale veľmi málo skutočnej múdrosti, ktorá by umožnila človekovi rešpektovať Bohom danú ohraničenosť ľudskej slobody. Dnešný postmoderný človek tretieho tisícročia má oslňujúcu a neosobnú reprodukčnú technológiu, ale veľmi málo osobnej duchovnej energie, ktorá umožňuje človekovi udržať si správny vzťah slobodného a zodpovedného morálneho postoja k tomu čo vytvoril. Súčasný človek má vybudovaný zotročujúci pornografický priemysel obchodujúci s ľudskou sexualitou ale veľmi málo ekologickej a morálnej citlivosti, ktorá by vyjadrovala úctu človeka k Božím darom, ktorým sexualita bezpochyby je. Človek tretieho tisícročia má veľa demokracie a tolerance, ale veľmi málo morálnosti, ktorá by rešpektovala nedotknuteľnosť života a viedla človeka k zodpovednému postojú úcty voči tomuto životu.

Totíž dnes, v dobe rozlične chápaného pluralizmu slobody názorov, nie je pre rodičov jednoduché rozhodovať sa a morálne konať v duchu prirodzeného morálneho zákona *lex naturalis*, bytostne vpísaného do duše každého človeka. Ba čo viac, pre kresťanských manželov a rodičov je problém zodpovedného rodičovstva často problémom prinášajúcim zdanlivo neriešiteľné konflikty svedomia, viery a morálnosti. Duchovno-psychický stav

¹ Obsahom teologického termínu *signum temporis* alebo znamenia času, je zodpovedné rozlišovanie reality dnešnej doby z hľadiska racionálneho a súčasne náboženského. Kresťan nazerá na prítomnú realitu, na prítomný moment spásy *kairos*, v duchu bytostného postoja viery, zodpovedne hľadajúc odpoveď na otázku, čo konkrétne znamená táto realita pre jeho život v kontexte ekonómie spásy. Veriaci človek skúma, čo chce Boh povedať prítomnou realitou v jeho osobnom živote, oslovujúc špecifickým spôsobom konkrétneho človeka v jedinečnom a neopakovateľnom okamihu. V konkrétnom momente prítomnej spásonosnej reality Boh oslovuje a vyzýva každého človeka k slobodnému prevzatiu zodpovednosti v duchu povolania k živému spoločenstvu s Bohom.

disharmónie týchto osôb potom môže viesť k úplnej morálnej dezintegrácii, ktorej predchádza bytostná rezignácia z postoja viery, spôsobená subjektívnym pocitom nemožnosti zadostučiniť bytostnému postoju viery.

Kresťanskí rodičia sú totiž povolani k uskutočňovaniu biblického morálneho imperatívu lásky k Bohu, k sebe a k blížnemu, čiže opierajúc sa o biblický normatívny fundament, sú povolani k vznešenejšiemu postoju, ako je rešpektovanie prirodzenej dimenzie morálnosti. Povolanie k zodpovednému rodičovstvu nie je ľahké, ba možno povedať, že je náročnejšie ako kedykoľvek predtým ale Boh nikoho nepovoláva k niečomu, k čomu by nedal schopnosti vo forme darov milosti. A teda ak Boh povoláva manželov k zodpovednému rodičovstvu, tak ich povoláva k bytostnému súladu daru viery a morálnosti, svedomia a osobného presvedčenia.

Z teologickomorálneho zorného uhla je zrejmé, že problém zodpovedného rodičovstva stojí v základoch civilizácie lásky, s ktorou je rodina organicky spätá, pretože fundamentom zodpovedného rodičovstva je nezištná láska a osobný dar. Zároveň je rodina onticky závislá od civilizácie lásky, pretože stanovuje jej centrum a srdce², čiže bez rešpektovania bytostných špecifik a požiadaviek rodiny nie je možné kreovať autentickú civilizáciu lásky v spoločnosti na úsvite *tertio millennio*. Totiž človek, ktorý je stvorený na obraz a podobnosť k Bohu, sa realizuje ako osoba skrze svoju schopnosť k nezištnému daru zo seba samého, čiže skrze schopnosť k (i plodnej) láske v rodine i skrze rodinu.

Súčasný svet však stavia do protikladu k civilizácii lásky anticivilizáciu (vyhlasujúcu o sebe, že je humanistická, avšak tento humanizmus je často humanizmom bez *homo*), ktorá je úplným popretím veľkej (i nadprirodzenej) dôstojnosti a vznešenosti manželstva i rodiny. Veľmi často je to humanizmus bez pravdivej antropológie, ktorý sa opiera o falzifikovanú koncepciu človeka, nerešpektujúcu dôstojnosť ľudskej osoby, čím sa stáva neľudským. Tieto nebezpečné znamenia času, ktorých je svedkom súčasný človek a spoločnosť, analyzuje a komentuje pápež Ján Pavol II. vo viacerých dokumentoch, ktoré teoreticko-aplikačným spôsobom osvetľujú *status quo*, ale aj prezentujú propozície ako riešiť pálčivé problémy dnešnej historickej epochy.

Typickým znakom dnešnej doby je kríza a relativizácia pravdy a s ňou zviazaná kríza základných hodnôt a pojmov ako je sloboda, zodpovednosť, láska, nezištný dar, komúnia osôb v manželstve a v rodine. Často dochádza k prevráteniu zmyslu a významu týchto fundamentálnych termínov, ktoré majú nezastupiteľné miesto v teologickej koncepcii zodpovedného rodičovstva.

Je zrejmé, že ateistický utilitarizmus, ktorý vyprodukoval civilizáciu účinku a následku, užívania, inštrumentalizácie osoby, neustále spôsobuje negatívne konzekvencie v živote človeka, prejavujúce sa i v oblasti ľudskeho rodičovstva. Utilitaristické správanie odmieta prijať a niesť dôsledky a zodpovednosť za inštrumentalizáciu ľudskej osoby, ba považuje ich za normálne a prirodzené. Následne sa náhodné a z pohľadu nezodpovedne konajúcich jedincov nechcené darovanie života stáva nežiadúcim, čo je však možné (v duchu utilitaristických tendencií) eliminovať za každú cenu.

Neľudským javom súčasnej epochy je teda proabortívny trend, vyplývajúci z utilitaristickej mentality proti životu (*anti life mentality*), ktorá akoby dominuje v myslení postmoderného človeka tretieho tisícročia. Mentalita proti životu je rafinovaným spôsobom ukryvaná za tzv. právo výberu (*pro choice*) a za slobodu rozhodnutia ženy (matky) o prijatí alebo odmietnutí v nej počatého života dieťaťa. Argumentácia zástancov tohto postoja spočíva na mylnej domienke, že dieťa je majetkom matky, o ktorom ona môže ľubovoľne manipulovať a rozhodovať. Dokonca je dieťa v týchto koncepciách považované za integrálnu súčasť jej organizmu (tela) pričom sa nezohľadňuje genetická, somatická a duchovná odlišnosť osoby dieťaťa, ktoré je schopné komunikovať s organizmom matky od momentu

² Por. LR nr. 13.

počatia, čo je z medicínskeho zorného uhla vedeckého skúmania nespochybniteľne preukázateľné a dokázané.

Zdravému ľudskému rozumu a pravdivému objektívnemu morálnemu úsudku je však zrejmá nemorálnosť, neprirodzenosť a neľudskosť aplikácie tohto kritéria, ktoré je postavené na fiktívnom práve výberu a nepravdivo chápanej slobody matky, kde je ľudskej slobode priznané *prerogativum* absolútneho a arbitrálneho rozhodovania. Ľudský život, ktorý je už osobnou realitou v lone matky, nemôže byť závislý od toho, či ho niekto prijme alebo odmietne, totiž, človek nie je pôvodcom života ani jeho absolútnym pánom.

S tým sú spojené laické programy sexuálnej výchovy propagujúce tzv. bezpečný sex a plánované rodičovstvo, a s tým zviazaná technologizácia ľudskej prokreácie, ktoré sú programovo a sugestívne ponúkané ako jediný možný spôsob riešenia niektorých medicínskych problémov dotýkajúcich sa i oblasti etickej kvality čistoty³. Avšak i z vedeckého zorného uhla sa už dlhú dobu prichádza k záveru, že uvedené spôsoby riešenia problematiky sú z objektívneho vedeckého hľadiska pre človeka škodlivé pričom mnohé (pred časom nepredvídateľné morálne, psychoemocionálne, medicínske a právne konzekvencie rôzneho charakteru) skutočnosti sa negatívne prejavujú v iných oblastiach ľudského života.

Jedným zo *signum temporis* sú súčasné demografické programy a s nimi spojená antinatalistická politika⁴ podporujúca antikoncepciu, sterilizáciu a abortiu ako nanucované a jediné metódy riešenia problému preľudnenia niektorých štátov. Natalita, akokoľvek nízka či vysoká, je považovaná za príčinu problematického stavu v niektorých, predovšetkým rozvojových, štátoch čím sa chcú rafinovane zakamuflovať skutočné príčiny ťaživého sociálno-ekonomického stavu spoločnosti v týchto krajinách.

Tieto nebezpečné tendencie, pápežom nazývané termínom kultúra smrti alebo svojským sprisahaním proti životu⁵, stoja na falzifikácii obrazu manželskej lásky, ktorá následne stráca svoj osobný rozmer, stávajú sa tak cestou k uspokojovaniu žiadostivosti, vzájomného užívania si a inštrumentalizácie ľudskej osoby. Tento stav v spoločnosti si vyžaduje, aby sa v morálnej teológii neustále prezentovali a zdôvodňovali teologické zásady koncepcie zodpovedného rodičovstva, ktorá rešpektuje vznešenú ľudskú dôstojnosť.

2. Teologickontropologický fundament

Reflektujúc túto dôležitú teologickomorálnu problematiku, ktorou je zodpovedné rodičovstvo, je zrejmé, že nie je možné redukovat' zodpovedné rodičovstvo len na *modus* realizácie tohto vznešeného a posvätného povolania manželov k prokreácii. Redukcionizmus, ktorého sa kresťania často dopúšťajú, v tejto problematike spôsobuje, že pod termínom zodpovedného rodičovstva si dnešní kresťanskí rodičia často predstavujú technický spôsob realizácie rodičovstva, ktorý sa dotýka biologickej roviny života manželov. Často ide len o metódy, ktoré sa môžu použiť alebo ide o spôsob, ako svoje rodičovstvo naplánovať, čiže spôsob realizácie sa zamieňa za podstatu morálneho postoja bytostného zaangažovania ľudského jedinca.

Morálna teológia však zdôrazňuje dimenziu povolania manželov, ktoré prináleží a v plnosti zodpovedá i transcendentnej dôstojnosti človeka povolaného Bohom k realizácii

³ Typickým príkladom technologizácie prokreácie, depersonalizácie ľudskej sexuality a alienácie manželskej čistoty sú ústavy asistovanej reprodukcie ponúkajúce neprirodzené riešenia rozličných problémov neplodnosti spojených s rodičovstvom, ktoré nie sú v súlade s ľudskou prirodzenosťou ani s *lex naturalis* a už vôbec nie s Božím Zjavením, obsahujúcim objektívne morálne normy.

⁴ Pri dôkladnejšom pohľade na tento problém je možné konštatovať, že vedeckým spôsobom sú ničené celé národy, predovšetkým tie, ktoré boli po stáročia nositeľmi kresťanského personalistického konceptu dôstojnosti každej ľudskej osoby.

⁵ EV nr. 12.

communio personarum v manželstve a rodine. Toto povolanie je integrálnou časťou celoživotného povolania človeka, ktorý (slobodne a zodpovedne rozhodujúc) žije v manželstve, a zodpovedné rodičovstvo je imanentne spojené s jeho ľudskosťou – človečenstvom. Tu vstupuje do problematiky integrálna koncepcia človeka, ktorú je možné pochopiť na základe teologickej antropológie, ktorá pramení v biblickom fundamente teológie stvorenia, vtelenia a vykúpenia.

V učení Magistéria je naznačená nevyhnutnosť zohľadnenia pravdivej teologickej antropológie v zodpovednom rodičovstve slovami: „Keď sa teda má dať do súladu manželská láska so zodpovedným prenášaním života, mravnosť spôsobu konania nezávisí iba od úprimnosti úmyslu a zhodnotenia pohnútok, ale sa musí určiť podľa objektívnych kritérií, ktoré sa odvodzujú z prirodzenosti človeka a jeho úkonov...“⁶; pričom táto teologická antropológia je systematicky a mierne schematicky zhrnutá v dokumentoch Druhého vatikánskeho koncilu alebo v jednotlivých dokumentoch Magistéria Cirkvi.

V kontexte teológie stvorenia a s prihliadnutím na problematiku zodpovedného rodičovstva je zrejmé, že dôstojnosť ľudskej osobnosti (i manželov ako aj nového osobného života) spočíva v tom, že človek je stvorený na obraz Boží (Por. Gn 1, 26). Avšak Boh stvoril človeka ako muža a ženu (Por. Gn 1, 27), lebo nie je dobré, aby bol človek sám, čím Boh vo svojom diele stvorenia poukázal na dialógálnu štruktúru človeka. V tomto biblickom a súčasne antropologickom vyjadrení je ukrytá pravda o komplementárnosti ľudských osôb muža i ženy, ktorí sú Bohom povolaní k vzájomnému dopĺňaniu a obohacovaniu sa vo sviatosti manželstva. Svojím stvoriteľským aktom Boh pozdvihol význam ľudského tela, skrze ktoré je človek mužom alebo ženou a zároveň je schopný vytvoriť sviatostné spoločenstvo osôb v duchu lásky a pravdy.

Integrálna antropologická vízia osvetľuje duchovnotelesnú jednotu ľudskej osoby slovami pápeža Jána Pavla II.: „Človek, nakoľko je vteleným duchom, čiže dušou, ktorá sa prejavuje v tele, a telom, ktoré je preniknuté nesmrteľným duchom, že je v tejto svojej celistvosti povolaný k láske. Láska zahŕňa aj ľudské telo a telo má účasť na duchovnej láske“⁷. Teda celá ľudská osoba má byť účastná zodpovedného rodičovstva, ktoré je slobodným, zodpovedným a osobným úkonom plodnej manželskej lásky.

Idea Novej Zmluvy v osobe vteleného Božieho Syna Ježiša Krista predkladá povolanie padlého človeka, slúžiaceho viac stvoreniu ako Stvoriteľovi⁸, k spoločenstvu lásky so samotným Bohom a sviatostné manželstvo sa má stať cestou k tomuto spoločenstvu i cez zodpovedné rodičovstvo. Človek poznačený hriechom musí s určitým úsilím a pod vplyvom milosti dosahovať v každodennom živote súlad vo svojom konaní s požiadavkami Novej Zmluvy, čo je v oblasti zodpovedného rodičovstva špecificky náročným povolaním človeka v dnešnej dobe.

Úplnosť antropologickej koncepcie sa dosahuje biblickým faktom vykúpenia človeka krvou novej zmluvy, vyliatej Kristom za každého hriešneho človeka (Por. Mt 26, 28), ktorý žije i v manželstve, ktoré je povolaním k láske a k osobnému spoločenstvu. Povolanie k láske i k spoločenstvu s Bohom sa v dočasnej dimenzii ľudského života realizuje i skrze povolanie manželov k zodpovednému rodičovstvu.

Práve akt vykupiteľskej smrti a zmŕtvychvstania Ježiša Krista dáva človekovi (manželom a rodičom) paschálnu a eschatologickú nádej na večné spoločenstvo lásky s Bohom. Tento biblický moment naznačuje hodnotu každého človeka a preto človek, ktorý je povolaný kráčať vo svetle Kristovho posolstva, človek, ktorý je očistený Jeho krvou, vytvára spoločenstvo (Por. 1 Jn 1, 7) života a lásky i v manželstve a v rodine, čím je toto spoločenstvo zamerané na vzájomné dobro a na plodenie a výchovu detí. Integrálna koncepcia

⁶ Por. GS nr. 51.

⁷ Por. FC nr. 11.

⁸ Por. GS nr. 13.

človeka teda zdôrazňuje jedinečnosť, neopakovateľnosť a dôstojnosť každého vykúpeného človeka, ktorý vstupujúc do manželstva nastupuje cestu špeciálnej realizácie svojej osoby (muža i ženy) skrze odovzdávanie života.

Celá teologická antropológia poukazuje na bytostnú potrebu manželského a rodinného spoločenstva naplniť sa v Kristovi Ježišovi svetlom (Por. Ef 5, 1 a 8 – 13) a láskou (Por. Ef 5, 25 – 33), ktoré dávajú vnútorný zmysel manželstvu a rodine i v kontexte zodpovedného rodičovstva. Kresťanskí manželia, chtiac zadosťučiniť biblickej koncepcii človeka a Božiemu plánu, sú povolaní k rešpektovaniu prirodzenej i transcendentnej dôstojnosti osobného života človeka.

Teologická antropológia, predkladajúc koncepciu človeka, tak výrazne akcentuje podmetovosť človeka, povolaného v manželstve k zodpovednému rodičovstvu, že úplne vylučuje akýkoľvek individualizmus či depersonalizujúci kolektivismus v manželskom spoločenstve, ktorý je základom akceptácie morálne neprijateľných koncepcií odovzdávania života budúcimi rodičmi.

3. Rozlišovanie terminológie vo svetle teologickomorálnej kategórie zodpovednosti

Laická koncepcia, ktorá hovorí o *vedomom materstve* a potom o *vedomom rodičovstve*, implikuje určitý (programovo?! chcený alebo i nevedomý) redukcionizmus v chápaní tejto bytostne závažnej morálnej problematiky. Kresťanská koncepcia operuje termínom *zodpovedné rodičovstvo*, čím sa chce jasne poukázať na podstatu problému. Totiž často používaný termín *vedomé* označuje určitú vedu-znalosť-vedomie manželov v tejto onticky i morálne závažnej problematike, kdežto termín *zodpovedné* sa dotýka morálneho problému bytostného postoja konkrétnej osoby alebo osôb (manželov), ktoré aktualizujú svoj rozum, vôľu, svedomie a slobodu v duchu zodpovednosti. Nemožno totiž eliminovať vo sfére ľudského konania rozmer morálnosti, lebo každé slobodné konanie ľudského jedinca možno reflektovať z hľadiska morálnosti a teda vyššie spomenutý redukcionizmus nemožno akceptovať.

Taktiež v dnešnej dobe existuje a často sa používa pojem *plánovanie rodiny* alebo *plánované rodičovstvo*. Používanie tejto terminológie je však spojené s určitým nebezpečenstvom, čiže ak povstane počatie v rozpore s plánom (ktorý bol v minulosti vypracovaný a schválený), chápe a posudzuje sa ako neplánované tehotenstvo a sa odstráni. A ak sa aj tento nenaplánovaný život neodstráni, je chápaný ako „niečo“ (nie je chápaný ako osobný život) čo je negatívne, čo sa toleruje, lebo už je „to“ (nie je chápaný ako osoba) realitou.

V tejto súvislosti je teda nutné poukázať na nie zanedbateľné nebezpečenstvo redukcionizmu vo vzťahu (potencionálnych) rodičov k darovaniu nového života, ktorý je nenáležitým spôsobom redukovaný na vec. V duchu relativistického redukcionizmu je možné s ľudským životom, ktorý je vecou, majúcou relatívnu hodnotu, ľubovoľne manipulovať a rozhodovať o jeho ďalšej existencii. V teologickomorálnom kontexte ide o človekom nepravdivo chápaný dar rozumu a slobody, ktorým je priznané *prerogativum* absolútneho arbitrálného rozhodovania o o dare ľudského života, ktorý má osobný charakter. Tým sa jasne poukazuje na nenáležitosť redukcie tohto života na vec, ako aj na neprimeranosť relativizácie jeho hodnoty, alebo na možné zneužitie ľudskej slobody.

V dnešnej dobe sa možno stretnúť v kresťanských kruhoch s analogickým termínom *prirodzené plánovanie rodičovstva* (alebo s termínom *prirodzené metódy plánovania rodičovstva*), ktorý akcentuje využívanie prirodzeného spôsobu regulácie ľudskej plodnosti. Zohľadňujúc učenie Magistéria Cirkvi (rôzneho stupňa), nie je možné bez výhrad akceptovať túto terminológiu, lebo taktiež sugestívne odvádza od podstaty tejto morálnej problematiky a obsahuje nebezpečenstvo redukovania ľudského rodičovstva do čisto biologickej roviny.

Totíž z teologickomorálnej koncepcie zodpovedného rodičovstva je zrejmé, že ono je síce zakorenené v biológii človeka, ale súčasne ďaleko prevyšuje túto biologickú rovinu, pretože rodičovstvo je darom Božím a ovocím interpersonálnej lásky manželov. Odvolávajúc sa na hlavné dokumenty Magistéria Cirkvi, ktoré používa výlučne termín *zodpovedné rodičovstvo*, nie je možné používanie termínu *prirodzené plánovanie rodičovstva* zo strany morálnej teológie, kresťanskej etiky a kresťanov považovať za adekvátne a výstižné, lebo v tejto oblasti sú podstatnejšie iné roviny ľudského života a bytostného zaangažovania ľudskej osoby.

V rámci zadostučinenia postojov viery je kresťan, (lekár, teológ, laik, kňaz) angažujúci sa v propagácii prirodzených metód riadenia plodnosti, viazaný rešpektovať učenie a terminológiu Magistéria, ktorá poukazuje na skutočné jadro problematiky, čím sa rešpektuje autentická interpretácia ľudského rodičovstva vo svetle teologickomorálnej kategórie zodpovednosti. Tým sa nechcú odmietnuť prirodzené metódy, pomocou ktorých je možné zodpovedne pristupovať k plodnosti manželov, ale chce sa zdôrazniť, že angažovaní kresťania nemôžu zostať na povrchu tejto problematiky, teda na to, že v rámci autentického svedectva viery sú povolaní zvestovať svetu plnosť pravdy.

Teologickomorálne chápanie termínu zodpovednosť (v živote ľudskej osoby) je však podstatne viac ako morálny záväzok alebo povinnosť, ktorá vyplýva z morálneho zákona. Zodpovednosť je totiž úzko a vnútorne spojená so slobodou ľudskej bytosti, ktorá je (v rámci zodpovedného rozlišovania) Bohom povolaná (v tomto prípade) k prokreácii v duchu teologickej koncepcie zodpovedného rodičovstva. Byť zodpovedným, to znamená byť vnútorne hlboko pripraveným k využitiu možností, aké prináša so sebou život, pre realizáciu väčšieho dobra; a ľudský život je z objektívneho hľadiska dobrom, ktoré nemožno spochybňovať.

Teda byť zodpovedným znamená byť duchovne otvoreným a bytostne pripraveným dokonca i na tie možnosti, ktoré nie je možné realizovať a vyplniť teraz v prítomnosti. Zodpovednosť, to znamená vyberať najlepšie (a len dobré) z možností, zohľadňujúc nie iba vzťah k sebe, ale k objektívnemu morálnemu poriadku a k pravdivým hodnotám. Boh nikdy nestavia človeka do situácie, v ktorej by si musel zvoliť zlo alebo do situácie, v ktorej by nemal možnosť slobodne si zvoliť dobro, lebo by tým obral človeka o jeho slobodu a dôstojnosť, ktoré mu sám daroval. V personalistickom zmysle je zodpovednosť taktiež istým druhom bytostnej pripravenosti byť pri druhom človekovi alebo morálnym postojom rešpektovania konzekvencií svojho konania v interpersonálnych vzťahoch v duchu kategórie služby životu.

Zodpovednosť kresťanských manželov je vyjadrená v ich slobodnej schopnosti k láske, ktorá sa stáva skrze manželskú zmluvu špeciálnym darom osoby druhej osobe (realizácia *communio personarum*). Táto láska manželov je láskou ľudskou, plnou, vernou, výlučnou a zodpovedne plodnou⁹, čiže v morálnej teológii sa poukazuje na bytostne prirodzené i nadprirodzené zaangažovanie celej ľudskej osoby. Láska manželov sa teda nevyčerpáva len v spoločenstve manželov, ale súčasne smeruje k svojmu predĺženiu a tým k vzbudeniu nového života, čiže k zodpovednej prokreácii.

Aj z čisto racionálneho a prirodzeného zorného uhla je teda zrejmé, že manželstvo a manželská láska zo svojej prirodzenosti sú nasmerované k plodnosti a k výchove potomstva. V špecificky teologickom chápaní sa toto vznešené poslanie manželov neobmedzuje len na dočasnú dimenziu zodpovednosti, ale zdôrazňuje sa i nadčasový moment osobného Nekonečna, čiže zodpovedné rodičovstvo je jednou z ciest spásy.

4. Postata zodpovedného rodičovstva v teologickej perspektíve osobného daru

⁹ Por. HV nr. 9.

Podstatu zodpovedného rodičovstva je nutné vidieť v úzkej vnútornej spojitosti s manželstvom v kontexte jeho bytostného poslania, ktoré je spojené s osobným zjednotením manželov v perspektíve nezištného daru osoby muža a ženy. Stvoriteľ poželal a zároveň povolal prvú ľudskú dvojicu slovami „Plodte a množte sa a naplňte zem!“ (Por. Gn 1, 28). Tým sa stáva poslanie manželov darovať nový život svätým a prirodzeným, pričom sa súčasne rešpektuje Boží plán stvorenia, ku ktorému Boh pozval každého človeka.

Samotné manželstvo nesie v sebe špeciálnu morálnu zodpovednosť (primárne pred Bohom) obidvoch manželov, ktorí sú v akte preukazovania života (prokreácie chápanej ako zodpovedná účasť manželov na realizácii plánu spásy, čiže nielen prokreácie v prirodzenej rovine) slobodnými a zodpovednými spolupracovníkmi Boha – darcu všetkého života, ktorý je svätý a nenarušiteľný¹⁰. Perspektíva daru života poukazuje na Bohom darovanú schopnosť odovzdávať život, kde sú manželia povolaní k vznešenému prokreačnému aktu v duchu primárneho Božieho plánu spásy.

Teologická impostácia problému, pri zohľadnení konkrétnych aspektov zodpovedného rodičovstva, spočíva na pravdivej biblickej antropológii, na integrálnom chápaní manželskej lásky a sviatostnej manželskej zmluvy, ale i na harmonickom spojení prirodzeného a transcendentného rozmeru kategórie zodpovednosti a kategórie osobného nezištného daru. Zložitost' problematiky vyplýva z rozvrstvenia a prepojenia aktualizovaných schopností a dimenzií života ľudskej osoby, čiže subjektu, ktorý chce povolať k životu novú ľudskú osobu.

Samotné zodpovedné rodičovstvo sa bezprostredne a priamo dotýka toho momentu, v ktorom sa muž a žena, spájajúc so sebou ako jedno telo, môžu stať rodičmi a teda tento moment má špeciálnu hodnotu pre ich interpersonálny vzťah nesúc v sebe rodičovskú možnosť¹¹. V širšom zmysle teda zodpovedné rodičovstvo znamená dlhodobý bytostný postoj zodpovednosti osôb manželov k tejto rodičovskej možnosti, ktorá povstáva v posvätnom a dôstojnom manželskom akte sebadarovania, vyjadrujúcom aspekt osobného zjednotenia a prokreácie. Ak v tomto osobnom zjednutí rodičia darujú nový život, majú jedinečnú možnosť utvrdiť sa v bytostnom presvedčení, že dieťa, hoci je ovocím ich vzájomného daru lásky, je súčasne aj darom pre obidvoch – darom, ktorý pramení z daru¹² Božieho, ktorý dostali v stvoriteľskom akte. Je však zrejmé, že nie je vždy možné realizovať prokreáciu v každom posvätnom manželskom akte intímneho osobného zjednotenia a sebadarovania, a to z prirodzených biologických dôvodov, ktoré zakódoval Boh do biologickej prirodzenosti ľudskej osoby muža i ženy.

Teologická perspektíva prezentuje cieľ vzájomného daru manželov v duchu pravdy o tomto dare, ktorá spočíva jednak v komúnii osôb manželov, ale zároveň v bytostnej duchovnej otvorenosti tejto komúnie k celkovej logike tohto daru – k potencionálnemu rodičovstvu. Nezištný dar osoby osobe prináša osobnú zodpovednosť za dar nového života, čiže *communio personarum* manželov nie je uzamknuté výlučne pre osobné vzájomné darovanie seba samých, ale i pre nezištné darovanie života, pre povolanie novej, jedinečnej a Bohom chcenej ľudskej osoby k životu. Teologická perspektíva daru (predovšetkým primárne Božie obdarovanie človeka) naplno prezentuje manželom dôveru Boha v človeka, ktorý zodpovedne využívajúc Božie dary spolupracuje s Bohom Stvoriteľom v osobe Ježiša Krista naplnený Duchom Svätým.

Ak sú teda kresťanskí manželia naplnení pravdivou láskou, v prirodzenej i transcendentnej dimenzii, prijímajú v *communio personarum*, ktorým je manželstvo i rodina, zodpovednosť jeden za druhého (zachovávajúcu svoju podmetovosť) a súčasne prijímajú

¹⁰ Por. LR nr. 8 a 12. Por. taktiež EV nr. 43.

¹¹ Por. LR nr. 12.

¹² Por. Ján Pavol II. *Ai partecipanti al settimo simposio dei Vescovi Europei. Annunciando Cristo, Signore della vita, combattiamo per l' uomo. E' una battaglia non solo per la fede, ma per la civiltà.* (17.10.1989) nr. 5. In: *Insegnamenti di Giovanni Paolo II.* XII 2 (1989) s. 945.

zodpovednosť za rozšírenie tohto *communio*, v duchu teologickomorálnej koncepcie zodpovedného rodičovstva. Táto perspektíva nie je zotročením osôb manželov ale vznešenou aktualizáciou Bohom darovanej slobody manželov, zadosťučňujúc tak plnosti biblickej pravdy o človeku, ktorý je povolaný k daru lásky.

5. Aspekty zodpovedného rodičovstva

Pod zorným uhlom morálnej teológie a z morálnej stránky je potrebné podstatu zodpovedného rodičovstva skúmať v duchu nasledujúcich aspektov¹³, ktoré poukazujú na dôležitosť harmonického prepojenia jednotlivých dimenzií problematiky v jej celistvosti. Jednotlivé skutočnosti tvoria integrálny celok a nie je možné u kresťanských manželov zadosťučiniť zodpovednú realizáciu jednej bez prihliadnutia na obsah druhej.

5.1. Religiózný aspekt

Morálna teológia zdôrazňuje nezastupiteľné miesto náboženskej dimenzie života manželov v darovaní nového života, zdôvodňujúc tento zorný uhol pohľadu integrálnou víziou veriaceho človeka. Náboženská dimenzia života ľudskej osoby (i manželov a rodičov) je tak intímne, intenzívne a vnútorne spojená s každým myslením, rozhodovaním i konaním ľudskej osoby, že nie je možné z náboženského života vykoreniť moment rozhodovania sa o darovaní nového života. Morálna teológia, zadosťučiniac obsahu a duchu biblického posolstva, že nemožno vyčleniť akýkoľvek akt v živote človeka zo spojenia s Bohom (Por. Rim 14, 7 - 9), potvrdzuje nutnosť špeciálneho zohľadnenia náboženskej dimenzie v zodpovednom rodičovstve, lebo postoj viery manželov sa má bytostne aktualizovať i v tejto problematike.

Religiózný aspekt prezentuje manželom morálnu povinnosť vidieť v každom akte prokreácie spásonosný plán Boha Stvoriteľa, v ktorom Boh dáva konkrétnym osobám jedinečnú možnosť aktualizovať intímnym, špecifickým a vznešeným spôsobom bytostný postoj viery. Personálna a sakramentálna jednota manželov je otvorená smerom k novému životu a k novej osobe a rodičia sú povolaní k tomu, aby si uvedomili fakt, že Boh chce túto novú živú osobu človeka pre neho samého, čiže pre dobro tohto človeka, ktoré môže prežívať v rodinnom *communio personarum*, smerujúc tak k svojmu Stvoriteľovi. Boh prostredníctvom svojho primárneho, večného a spásonosného úmyslu práve v autenticky rodičmi realizovanej náboženskej dimenzii zodpovedného rodičovstva preukazuje rodičom lásku a dôveru vo vykúpeného človeka.

Preto sú manželia, v rámci slobodnej odpovede Bohu, povolaní k uvedomeniu si skutočnosti, že stoja zoči-voči tajomnej stvoriteľskej moci samého Boha, teda náboženský aspekt poukazuje i na tajomnú primárnu Božiu iniciatívu a prítomnosť. To, že sa manželia majú slobodne a zodpovedne stať rodičmi znamená aktívne spolukonanie so Stvoriteľom, čiže zodpovedné rodičovstvo sa stáva cestou spásy pre samotných rodičov a pre ich deti, ktoré sú Božím darom zjavujúcim Božiu lásku. Spolupracovať so Stvoriteľom pri povolávaní nových ľudských bytostí k životu znamená pričiniť sa o preukazovanie a odovzdávanie Božieho obrazu, ktorým sa stáva každý narodený zo ženy¹⁴.

Čiže v každom ľudskom rodičovstve je prítomný sám Boh, lebo Boh (vo svojom stvoriteľskom akte) obdaroval človeka schopnosťou spolupodieľať sa v dôstojnom akte manželov na odovzdávaní nového života (Por. Gn 1, 28). Úloha rodičov – spolupracovníkov Boha, preukazujúceho svoj obraz novej ľudskej bytosti, rozhoduje o veľkosti manželov, ktorí

¹³ Por. HV nr. 10.

¹⁴ Por. LR nr. 8.

sú pripravení spolupracovať s láskou Stvoriteľa a Spasiteľa, ktorý skrze nich neustále zväčšuje a obohacuje svoju rodinu¹⁵.

Zodpovedné rodičovstvo je dnes, v dobe sekularizmu a s ním spojeného zániku uvedomovania si hriechu¹⁶, veľmi ťažkou úlohou, preto pápež hovorí o tom, že z autentického kresťanského života v duchu evanjelia nie je možné eliminovať dimenziu obety, utrpenia, a kríža. Teda rodinný život bez kríža nemôže dosiahnuť zmŕtvychvstanie¹⁷, čiže bez každodennej obety, ktorú majú rodičia prinášať Bohu, nemôžu dosiahnuť konečný cieľ a zmysel svojho života. Bytostný postoj viery, v rámci náboženského aspektu, je postojom zodpovednej integrácie utrpenia do náboženského života kresťanských rodičov, ktorý prežívajú v rámci Cirkvi. Možno teda poukázať i na **ekleziálnu dimenziu** zodpovedného rodičovstva, v ktorej sa rodičia podieľajú na vzraste Cirkvi, čiže zodpovedne plodná láska rodičov je týmto otvorená smerom k ekleziálnemu spoločenstvu.

5.2. Morálny aspekt

Veľmi dôležitou dimenziou ľudského života je morálnosť konania človeka, ktorá je špecificky významná práve v momente rozhodovania sa a darovania nového ľudského života skrze manželov. Tento aspekt zodpovedného rodičovstva je v dnešnej dobe veľmi ohrozený skrze *mentalitu proti životu*¹⁸, ktorá sa pokúša z psychologického hľadiska ospravedlniť rezignáciu manželov a rodičov z potomstva. Toto ospravedlnenie je zdôvodňované strachom pred ťažkosťami života, obavou pred znížením životného štandardu, konzumným spôsobom života a zničením duchovnej hodnoty ľudského života, čo v konečnom dôsledku čiastočne oberá potencionálnych rodičov o slobodu rozhodovania vo svedomí.

Ohrozenie zodpovedného rodičovstva je spôsobené *civilizáciou smrti*, ktorá je ovocím hlbokej morálnej krízy, prejavujúcej sa v neprirodzenej koncepcii slobody, ktorá poníma ľudskú sexualitu v kategóriách užívania a utilitarizmu¹⁹. Civilizácia smrti sa prejavuje v znehodnotení (znetvorení) svedomia skrze uznanie legálnosti útokov na život, ktoré získavajú právny status v štátnom práve (aborcia, eutanázia)²⁰, čím sa toto zatemnené svedomie manželov stáva neschopným afirmácie objektívnych morálnych noriem.

Opisujúc súčasnú realitu v postmodernej spoločnosti, nemožno nespomenúť tento jav zatemnenia svedomia a zároveň jasne zdôrazniť, že žiadne okolnosti ani pokusy umlčania nemôžu totálne utlmiť hlas Boha, ktorý zaznieva vo svedomí každého človeka. Vlastne v tomto skrytom sanktoárii svedomia sa človek i ako potencionálny rodič môže obrátiť a opäť vykročiť na cestu lásky, skrze otvorenie sa pre iných a skrze otvorenie sa k službe ľudskému životu cestou zodpovedného rodičovstva.

Morálny aspekt označuje, že zodpovedný morálny postoj rodičovstva skrze manželov sa má realizovať pomocou správne sformovaného svedomia, čiže manželia sú povolani rozhodovať sa a konať tak, aby zadostučinili prirodzeným objektívnym morálnym normám a morálnemu imperatívu a povolaniu Božieho zjavenia. Rozvoj osobnosti manželov, ktorí sa zodpovedne rozhodujú o možnosti darovať nový život, je podmienený rozvojom svedomia, ktoré má byť formované náležitým spôsobom. Keďže svedomie každého človeka je subjektívnou dispozíciou osobnostného a individuálneho charakteru nie je toto svedomie manželov dané ako statická a dokonalá schopnosť, ale ako dynamická možnosť

¹⁵ Por. EV nr. 43.

¹⁶ Por. RP nr. 18 a VS nr. 63.

¹⁷ Por. FC nr. 34.

¹⁸ Por. tamtiež nr. 30.

¹⁹ Por. LR nr. 13.

²⁰ Por. EV nr. 11.

zharmonizovať normatívny status svedomia skrze objektívny poriadok Stvoriteľa, vyjadrujúci Jeho vôľu v darovaných prirodzených i nadprirodzených normách s ich bytostným postojom.

Teda tento aspekt zodpovedného rodičovstva poukazuje (okrem iného) na bytostné spojenie osobného presvedčenia rodičov s ich svedomím, ktoré je schopnosťou bytia človeka ako osoby v duchu prevzatia zodpovednosti. Z teologickomorálneho zorného uhla je nevyhnutné zdôrazniť skutočnosť, že svedomie, ktorým sa majú riadiť manželia, je subjektívnou normou konania ľudského jedinca, je sanktoáriom stretnutia a dialógu, ktoré objektívne etické normy nekreuje ale spoznáva. Svedomie, ako kategorický hlas Stvoriteľa, nemôže pochádzať od človeka ani od spoločnosti a manželia sú povolani rešpektovať pravdu, že bez Boha nemožno vyjasniť tento fenomén.

Z teologického zorného uhla reflektovania svedomia manželov, zodpovedne sa rozhodujúcich o darovaní nového života, je nutnosťou poukázať na fakt, že práve vďaka svedomiu a vo svedomí sú manželia schopní spoznať osobnú výzvu a povolanie k dobru a k jeho realizácii v konkrétnej situácii. Tu je vhodné poukázať na prepojenosť náboženského a morálneho aspektu problematiky, lebo svedomie je fenomén, ktorý je zo svojej ontickej podstaty náboženský a nie iba morálny či etický, čiže Boh, prítomný v človekovi, sa v ňom samom prihovára človekovi skrze morálne výzvy.

Ide teda o stretnutie manželov so živým a konajúcim Bohom a svedomie je miestom tohto intímneho stretnutia, v ktorom sa zodpovedne rozhoduje o darovaní či nedarovaní nového života. Svedomie je najtajnejším priestorom a sanktoáriom človeka, kde človek prebáva sám s Bohom, ktorého hlas zaznieva vo vnútri človeka²¹, čiže zaznieva i v srdci manželov duchovne otvorených pre zodpovedné darovanie života a ukazuje normy, podľa ktorých sa má toto darovanie života riadiť.

Čiže prirodzené objektívne etické normy (vpísané do prirodzenosti človeka ako *lex naturalis* a tento človek je povolaný k ich rešpektovaniu) sa majú stať integrálnou súčasťou života manželov a svetlom pre ich svedomie v duchu slobodnej afirmácie či slobodného harmonického spojenia.

Druhým rozmerom morálneho aspektu zodpovedného rodičovstva je transcendentný rozmer Božieho zjavenia a morálne normy z neho vyplývajúce pre život kresťanských manželov. Cirkev zdôrazňuje morálnu dimenziu zodpovedného rodičovstva už v pastorálnej konštitúcii *Gaudium et spes*: kresťanskí manželia nemôžu postupovať podľa vlastného rozmaru či svojvôle ale vždy sa majú riadiť svedomím, ktoré má byť v súlade s Božím zákonom, poslúchajúc učiteľský úrad Cirkvi, ktorý autenticky vykladá tento zákon vo svetle evanjelia²². Slobodná afirmácia Božieho zákona nie je popretím dôstojnosti ľudskej osoby ani jedného z manželov, ale potvrdením ich ľudskej prirodzenosti a špecifického povolania k prokreácii.

Teologicky zdôrazňujúc morálnu zodpovednosť manželov vo svedomí, sa chce poukázať na dôležitosť Bohom darovanej autonómie podmetu (manželov), ako aj na potrebu rešpektovania prirodzenosti tohto podmetu zo strany samotného podmetu. To (rešpektovanie prirodzenosti a dôstojnosti podmetu) však logicky nie je možné bez zadosťučinenia prirodzenému (*lex naturalis*, ktorého pôvodcom je Stvoriteľ) a Božiemu zákonu prezentovanému v biblickom zjavení. Čiže morálna požiadavka (vyplývajúca z viery) či morálny imperatív, aby sa manželia (aj rodičia) rozhodovali a konali v duchu týchto objektívnych morálnych kritérií v sanktoárii svojho svedomia tu nie je pre ich zotročenie ale pre ich dobro, ktorým je zadosťučinenie slobodnej ľudskej prirodzenosti a dôstojnosti.

Morálny aspekt zodpovedného rodičovstva teda prezentuje potrebu zrelého kresťanského svedomia manželov, kde toto svedomie koná s vedomím, že morálne imperatívy a požiadavky nie sú tvrdým neosobným tlakom na ľudskú slobodu manželov ani súborom

²¹ Por. GS nr. 16.

²² Por. tamtiež nr. 50.

umelých noriem ale povolaním a výzvou k realizácii osôb manželov mocou Kristovej milosti. Kresťanskí manželia pociťujú slobodu v Duchu Svätom, ktorý naplňa svedomie manželov, ktorí skrze zodpovedné rodičovstvo včleňujú seba samých do života Krista, čiže do jeho Božskoľudskej existencie, a tak sa stávajú novým stvorením, v ktorom sa svedomie manželov stáva svedomím Krista, prebývajúceho v nich (Por. Gal 2, 20).

5. 3. Vôľový aspekt v pudovej rovine

Vôľový aspekt je v dnešnej dobe účinným spôsobom eliminovaný, pričom však jeho dôležitosť z hľadiska morálnej teológie zdôrazňujúcej dimenziu slobody a zodpovednosti, je zrejmá, lebo súvisí so zodpovednou aktualizáciou vôle človeka. Teologický pohľad zdôrazňuje i potrebu pozitívneho nazerania manželov na tieto špecifické Božie dary a na ich zodpovednú afirmáciu zo strany človeka. Tento aspekt zodpovedného rodičovstva, dotýkajúci sa pudovej roviny, má podstatný význam, ak ide o poukázanie na osobnú ľudskú dôstojnosť človeka, obdareného rozumom a slobodnou vôľou vo vzťahu k pudom, inštinktom, vášňam a emóciám.

Vôľový aspekt naznačuje nevyhnutnosť ovládania vlastných pudov a vášní skrze rozum a vôľu k čomu sú manželia (rodičia alebo potencionálni rodičia) povolani ako rozumné a slobodné bytosti v duchu zodpovednosti. Je to možné len vtedy, keď sú manželia slobodní vo vzťahu k svojmu sexuálnemu pudu a v duchu tejto slobody sa môžu zrieknuť sexuálneho spoluzitia vtedy, keď je nevyhnutné toto zrieknutie sa v určitých etapách života, či už pravidelne alebo nepravidelne. Týmto spôsobom potvrdzuje každý človek žijúci v manželstve svoju (duchovnú i biologickú) odlišnosť od každého iného živého stvorenia a nasmerováva svoje konanie k naplneniu ľudskej dôstojnosti v perspektíve vznešeného primárneho Božieho úmyslu.

Pápež Ján Pavol II zdôrazňuje, že morálne právo zaväzuje manželov v každom prípade k ovládaniu inštinktívnych sklonov a vášní²³, ktoré sú taktiež Božími darmi, umožňujúcimi zadostučiniť povolaniu človeka k rešpektovaniu prirodzenému poriadku vzťahu ľudského ducha k prirodzenému Božiemu poriadku. Čiže manželia sú povolani k tomu, aby boli slobodní k svojmu sexuálnemu pudu, k svojim vášňam a inštinktom, čím *de facto* potvrdzujú osobnú ľudskú dôstojnosť so všetkými špecifikami, ktoré sú vlastné len človeku. Teda vo vôľovom aspekte je úzka väzba medzi morálnym rozmerom a biologickou rovinou života, pričom je človek povolaný k rešpektovaniu primátu morálnej dimenzie ľudského života.

Morálna dimenzia života manželov je fundamentom pre slobodnú aktualizáciu vôle, ktorá smeruje nielen k ovládnutiu sexuálneho pudu, vášní a citov v kontexte slobodného vzťahu manželov k týmto darom ale prakticky smeruje i k zdržanlivosti manželov. Manželia, spoznávajúci prostredníctvom svojho rozumu objektívne morálne normy a objektívnu pravdu o špecifických daroch (sexuálneho pudu a inštinktu, vášňach a citoch), sú povolani k tomu aby sa skrze svoju vôľu dokázali zrieknuť na určitý čas tých prejavov manželskej lásky, ktoré smerujú k vzbudeniu nového života. Táto zdržanlivosť, dosiahnutá pomocou vôle, však nesmie byť motivovaná egoizmom ale má byť začlenená do zodpovedného postoja manželov voči životu, pričom sa poukazuje na obetavý charakter lásky manželov.

Pre manželov je vôľový aspekt zodpovedného rodičovstva jedinečnou príležitosťou sublimovať telesnú túžbu a telesný rozmer manželskej lásky a interpersonálneho daru do zjednotenia srdca v duchovnej dimenzii manželskej lásky. Autenticky realizovaný vôľový aspekt verifikuje duchovnú zrelosť manželov, ktorí sú povolani k upevňovaniu manželskej lásky cieľavedomým zvyšovaním vzájomnej citlivosti a ohľaduplnosti vo všetkých dimenziách vzájomnej lásky. Práve citlivosť a ohľaduplnosť je v niektorých momentoch života manželov rozhodujúcou morálnou kvalitou harmonického života a vzťahu manželov,

²³ Por. EV 97.

pričom túto vlastnosť nie je možné si osvojiť bez obety, zrieknutia a zdržanlivosti prostredníctvom vôle a slobody, vyjadrujúc tak vznešenosť ľudskej dôstojnosti.

Teda zadosťučinenie ľudskej dôstojnosti spočíva v rešpektovaní primátu ľudského ducha, ktorý pomocou rozumu osvieteného vierou a predovšetkým pravdivo, autenticky a špecificky ľudsky aktualizovanej vôle zaujme harmonický vzťah k Bohom darovaným pudom, inštinktom a vášňam. Nejde o nejakú nanútenú dominanciu rozumu a vôle nad prirodzenými Božimi darmi (inštinkty a vášne) v osobnom živote manželov alebo o znásilňovanie týchto darov, ale o hierarchizáciu a harmonizáciu týchto darov do života manželov, zadosťučiniac tak prirodzenosti slobodného bytia ľudskej osoby.

5. 4. Poznávací aspekt v biologickej rovine

V rámci tohto aspektu je nutné zdôrazniť jeho dôležitosť pre pochopenie významu iných aspektov zodpovedného rodičovstva, avšak jeho význam je predispozične subsidiárneho charakteru, pričom súčasne poukazuje na možné harmonické spojenie racionálneho poznania s autentickým postojom viery. Totiž poznávací aspekt, dotýkajúci sa biologickej roviny ľudského života, poukazuje na primárne Božie obdarovanie človeka konkrétnymi biologickými schopnosťami, ktoré má (ako zodpovedný rodič) využiť v súlade so svojou prirodzenosťou a integrálnie ich začleniť do svojho ľudského, osobného a duchovného života.

Pápež zdôrazňuje, že ľudské rodičovstvo je v duchu primárneho Božieho úmyslu zakorenené v biológii a súčasne ju prevyšuje²⁴, čím chce naznačiť dôležitosť pravdivého pohľadu na danú problematiku, lebo ľudské odovzdávanie života nie je len udržiavaním ľudského druhu, je predovšetkým výrazom lásky a zodpovednosti. Teologickomorálna koncepcia zodpovedného rodičovstva vyžaduje od kresťanských manželov, aby spoznali špecifické metódy, pomocou ktorých by mohli zodpovedným a prirodzeným spôsobom a v zhode s kresťanským svedomím (ktoré sa riadi objektívnymi morálnymi normami) regulovať – riadiť svoju plodnosť.

Je zrejmé, vedecky podložené a (predovšetkým medicínsky) nepopierateľné, že poznanie prirodzeného rytmu plodnosti ženy je dnes možné, pričom sa dá zisťovať podľa niekoľkých metód, ktoré sú (ak sa správne využívajú) z medicínskeho hľadiska preverené a spoľahlivé²⁵, pričom sú univerzálne, plne fyziologické, zdraviu neškodné a z ekonomického hľadiska nezaťažujúce rodinu. Toto tozhodne nemožno tvrdiť o rozličných neprirodzených antikoncepcných zásahoch do organizmu ženy či muža, ktorých vedľajšie negatívne účinky sa buď jednoducho nespomínajú alebo vedome zamlčávajú či dokonca prezentujú ako liečebná metóda s antikoncečným účinkom.

Z teologickomorálneho zorného uhla však podstata poznávacieho aspektu spočíva v morálnom postoji zodpovednosti manželov, vo vzťahu k Bohom darovanej biologickej schopnosti zodpovedne darovať nový život, využívajúc svoje poznanie o biológii ľudskej osoby. Pápež Ján Pavol II podčiarkuje, že morálne právo zaväzuje k úcte a k rešpektovaniu biologických práv vpísaných do osôb manželov²⁶, čiže do biologickej prirodzenosti ľudskej osoby, majúcej svoju dôstojnosť a v duchu tejto dôstojnosti sú manželia povolani vidieť tieto

²⁴ Por. LR nr. 8.

²⁵ Prirodzené metódy ako Ogino-Knausova metóda, Billingsova ovulačná metóda, Rötzerova sympto-termálna metóda a iné sú reálnou možnosťou kresťanských manželov ako zadosťučiniť morálnemu imperatívu kresťanskej viery a biologickej prirodzenosti človeka. Pearlov index niektorých prirodzených metód, za predpokladu ich správneho používania, dosahuje vynikajúce hodnoty. Tento index udáva počet otehotnení, ku ktorým dôjde počas roka u 100 žien používajúcich určitý druh antikoncepcie. Prirodzené metódy riadenia plodnosti však nemožno považovať za jeden z druhov antikoncepcie, pretože sa zodpovedne využívajú ako Bohom konštituovaná biologická prirodzenosť človeka, kdežto antikoncepcia akéhokoľvek druhu je arbitrárnym a umelým zasahovaním do prirodzeného rytmu plodnosti ženy alebo muža, ktoré nemusí mať vždy antikoncečný ale aj interuptívny účinok.

²⁶ Por. EV nr. 97.

Božie dary a zodpovedne ich využívať. Táto úcta oprávňuje manželov, v duchu služby zodpovednému rodičovstvu, k využívaniu prirodzených metód regulácie svojej biologickej plodnosti, čím zadosťučinia stvoriteľskému Božiemu plánu.

Tieto prirodzené metódy (možnosti, ktoré Boh dal človekovi a ktoré sú pre človeka jedinečnou možnosťou potvrdenia dôstojnosti ľudskej osoby) sú z vedeckého zorného uhla čoraz precíznejšie a poskytujú konkrétne možnosti urobiť slobodné a zodpovedné rozhodnutia zhodné s evanjeliiovými morálnymi normami a s autentickými kresťanskými morálnymi hodnotami.

Odhliadnúc od teologického či náboženského zorného uhla nazerania na prirodzené metódy riadenia plodnosti manželov je vhodné poznamenať, že tieto metódy nie sú exkluzívnym privilegiom kresťanov, teológov alebo Cirkvi, čiže nemajú kresťanskú, teologickú, ekleziálnu alebo konfesijnú podstatu. Čiže časté odmietanie týchto prirodzených metód z týchto dôvodov nemá racionálny podklad, lebo ony môžu byť vlastné každému človekovi, čiže i človekovi nie veriacemu, či nekresťanovi alebo zatvrdilému odporcovi Boha.

Teologickomorálna koncepcia zodpovedného rodičovstva teda nepopiera a neodmieta biológiu človeka, práve naopak, prezentuje ju v duchu kritéria pravdy, čerpajúc z objektívnych poznatkov iných vedeckých disciplín, pričom ju vidí ako integrálnu časť celku, ktorým je zodpovedné rodičovstvo.

5. 5. Spoločenský aspekt v kontexte dobra blížneho

V celej teologickomorálnej koncepcii zodpovedného rodičovstva nadobúda tento aspekt v dnešnej dobe čoraz väčší význam, pretože sa dotýka nielen osôb rodičov, ale poukazuje na dialógálny rozmer života manželov smerom k spoločnosti v kontexte spoločného dobra, pričom do tohto dobra jednoznačne patrí i ľudský život, ktorý je zo svojej prirodzenosti vždy dobrom. Nový ľudský život je dobrom nielen pre manželov ale je dobrom pre širší okruh rodiny, pre farské spoločenstvo veriacich, pre národ, pre spoločnosť a celé ľudstvo.

Spoločenský aspekt znamená, že manželvia sa majú riadiť šlachetným úmyslom a veľkodušnosťou pri rozhodovaní o prijatí početnejšieho potomstva alebo z vážnych dôvodov môžu rezignovať z narodenia ďalšieho dieťaťa, a to na určitý čas alebo na neohraničenú dobu. Kresťanskí rodičia, riadiac sa zodpovednosťou za dar života, sú povinní zohľadniť svoje jedinečné a neopakovateľné podmienky rôzneho charakteru, v ktorých prežívajú manželské a rodinné spoločenstvo osôb. Potencionálni rodičia často nie sú schopní tieto podmienky ovplyvniť ani ich úplne predvídať alebo sú toho objektívne schopní len čiastočne. Z toho jasne vyplýva veľká zodpovednosť, ktorú na seba manželvia berú, najmä ak mnohoraké životné okolnosti sú niekedy nejasné.

5. 5. 1. Sociálno-ekonomická situácia

V kontexte teologickomorálnej kategórie zodpovednosti sú rodičia povolani zohľadniť jedinečné **sociálno-ekonomické podmienky** vlastnej rodiny, pretože i tie umožňujú integrálny rozvoj ľudskej osoby, ktorú chcú manželvia povolať k životu. Čiže manželvia a potencionalni rodičia v rámci realizácie svojho sakramentálneho manželského povolania, zodpovedne chtiac zadosťučiniť morálnemu požiadavku zodpovednosti za nový život, prihliadajú na momentálne i predpokladané budúce sociálne zabezpečenie, ako aj na reálne možnosti zodpovednej materiálnej starostlivosti a formácie už narodených alebo predpokladaných detí. Manželvia (rodičia), uvedomujúc si svoju morálnu zodpovednosť pred Bohom, pred sebou samými, pred národom a pred spoločnosťou, zároveň prihliadajú na materiálne podmienky svojej rodiny ako aj na podmienky bývania. Tým sa nechce naznačiť

fiktívna dominancia podmienok tohto druhu, ale len to, aby sa v kresťanských rodinách nepodceňoval ich význam v oblasti integrálnej formácie.

Rozhodne je nutné odmietnuť morálne postoje potencionálnych rodičov, ktoré sú motivované egoistickým postojom a obavou zo zníženia životného štandardu. Z teologickomorálneho zorného uhla je veľmi zložitá určiť kde je univerzálna hraničná línia oddeľujúca egoistické odmietanie ďalšieho dieťaťa od zodpovedného zrieknutia sa darovať nový život, lebo podmienky sú v každej rodine jedinečné a neopakovateľné, ako aj skutočné vnútorné motívy rozhodovania a morálneho konania manželov sú známe len im a Bohu. Vyskytuje sa však i opačný extrém, keď rodičia nezodpovedne darovávajú život veľkému počtu detí, pričom sú si dopredu vedomí toho, že nebudú chcieť zadosťučiniť povinnosti ich ďalšej zodpovednej výchovy, a pritom nezohľadňujú svojej sociálnoekonomické podmienky, ba deti sú redukované na účelový prostriedok zlepšenia svojej sociálnoeconomickej situácie, čím sa zneužíva sociálny podporný systém štátu.

Teologickomorálne analýzy štrukturálneho usporiadania interpersonálnych vzťahov v spoločnosti poukazujú na také usporiadanie spoločnosti, ktoré (programovo?!) nenapomáha a v podstate rafinovane bráni (i potencionálnym) rodičom zodpovedne darovať nový život z dôvodu objektívnej nemožnosti primerane zadosťučiniť základným a štandardným požiadavkám sociálno-ekonomického charakteru. Často dochádza k situácii, že napriek úprimnej a maximálnej snahe manželov a rodičov zabezpečiť dostatočné sociálnoekonomické podmienky pre darovanie a formáciu nového života – dieťaťa, sú manželia a rodičia, v rámci zohľadnenia týchto podmienok, nútení zodpovedne rezignovať z darovania nového života na určitý čas a niekedy aj na neurčitý dlhodobější časový interval. A pritom sú obaja manželia duchovne a bytostne otvorení pre možnosť zodpovedného darovania nového života ale spoločnosť je štrukturálne usporiadaná spôsobom, ktorý obmedzuje manželov a potencionálnych rodičov realizovať jeden z hlavných aspektov manželstva, ktorým je zodpovedné odovzdávanie života.

Také usporiadanie spoločnosti nie je možné z teologickomorálneho zorného uhla nazerania akceptovať, pretože sa objektívne jedná o nespravodlivé štruktúry, ktoré obmedzujú slobodu zodpovedného rozhodovania rodičov v súvislosti s prezentovaným konceptom zodpovedného rodičovstva. Štrukturálne usporiadanie spoločnosti na prelome tisícročí teda podriadilo duchovné dobro materiálnemu dobru, ba dokonca podmienilo existenciu duchovného dobra materiálnym dobrom, čím sa prevrátil prirodzený poriadok vecí.

Morálna teológia zdôrazňuje pravdu, že sociálnoekonomické determinanty nesmú byť určujúcim kritériom ani zamedzujúcou skutočnosťou pre manželov, ktorí chcú zodpovedne darovať nový život a sú pripravení priniesť obeť tomuto novému životu v zmysle sociálnoekonomického zrieknutia sa určitých materiálnych štandardov. Avšak toto zrieknutie sa nemôže byť bytostným ohrozením existencie a zodpovednej integrálnej formácie už narodených detí ani ich rodičov.

5.5.2. Zdravotný stav manželov

Sú to predovšetkým osobné fyzické podmienky čiže zdravotný stav manželov, ktorý je nutné zohľadniť, ak sa chce zadosťučiniť fundamentálnym cieľom manželstva, ktoré je chápané ako povolanie k hlbokej interpersonálnej láske smerujúcej k darovaniu nového života. V istom zmysle je tento zdravotný stav obidvoch manželov akýmsi medicínskym kritériom pre zodpovedné rodičovstvo v rámci spoločenského aspektu. Čiže zdravotný stav manželov je realitou, ktorá je síce primárne ich osobnou záležitosťou, ale je nutné vidieť túto skutočnosť i vo vzťahu k spoločnosti, čo je v teologickom zmysle vyjadrením spoluzodpovednosti za blížneho, s ktorým nadväzujú manželia interpersonálne vzťahy rozličného charakteru.

Teologická koncepcia zodpovedného rodičovstva zdôrazňuje zodpovednosť manželov v oblasti ich zdravotného stavu, prostredníctvom ktorého, majú manželia zodpovedne posúdiť primeranosť darovania nového života alebo zrieknutia sa možnosti darovať ďalší život. V rámci neopakovateľných podmienok manželov môžu byť títo manželia Bohom povolaní k tomu, aby pri zohľadnení svojho zdravotného stavu, videli svoje skutočné fyzické možnosti v duchu objektívnej pravdy, čiže ich zdravotný stav im musí umožňovať nielen darovať nový život, ale musia byť schopní zodpovednej starostlivosti o svoje doterajšie deti i o predpokladané deti.

Je však zrejmé, že manželia sú schopní len čiastočne predvídať určité zdravotné skutočnosti do budúcnosti, a že nemajú žiadnu istotu a záruky primeraného zdravotného stavu v budúcnosti. Taktiež si majú byť vedomí morálnej povinnosti integrálnej výchovy svojich už narodených detí a ak je ich zdravotný stav vzhľadom na budúcnosť objektívnou prekážkou zabezpečenia takejto výchovy u ďalších detí, tak v rámci zodpovedného rozlišovania by sa mali zrieknuť možnosti darovať nový život. Napriek tomu by neustále vychádzali z bytostného z presvedčenia, že deti sú v hierarchii hodnôt manželov na takom vysokom stupni, že ak by bol zdravotný stav manželov objektívne dostačujúci pre zodpovednú rodičovskú starostlivosť o ďalšie dieťa, tak by boli duchovne otvorení pre zodpovedné darovanie nového života.

Týmto sa chce poukázať na možnosť zodpovedného správania sa manželov, ktorí síce sú bytostne otvorení na možnosť darovania nového života, ale vzhľadom na skutočne nevyhovujúci zdravotný stav sa zrieknu tejto možnosti, zohľadňujúc tak svoju zodpovednosť voči svojim už narodeným deťom. Je zrejmé že zdravotný stav sa nemôže stať zámkou pre nedarovanie nového života v prípade egoistického postoja potencionálnych rodičov. Ba práve naopak manželia sú povolaní k tomu aby v medziach zdravého úsudku boli pripravení priniesť obeť v prospech nového života.

5. 5. 3. Demografická situácia

V kontexte spoločenského aspektu zodpovedného rodičovstva je nutné zohľadniť i demografické podmienky v spoločnosti, v ktorej manželia či potencionálni rodičia žijú. Totiž v celej teologickej koncepcii sa vychádza z faktu, že človek je spoločným dobrom rodiny ako aj ľudstva, a preto manželia pri rozhodovaní sa o budúcom potomstve sú povolaní zohľadniť problém starnutia obyvateľstva alebo veľmi vysokého prirodzeného prírastku obyvateľstva²⁷.

Oprávnenosť zohľadnenia demografickej situácie je z teologického zorného uhla zrejماً lebo sa jedná o perspektívu spoluzodpovednosti rodičov za spoločné dobro celej spoločnosti a celého ľudstva. Lenže táto oprávnenosť kontroly pôrodnosti má svoje hranice a to i napriek tomu, že príliš rýchly populačný rast obyvateľstva (populačná explózia) alebo nedostačujúca pôrodnosť (populačný kolaps) majú negatívne dôsledky pre spoločnosť, národ či celé ľudstvo vo viacerých rovinách života.

V oblasti negatívnych konzekvencií populačnej explózie či populačného kolapsu nejde len o problém dostatočnej výživy obyvateľstva, prírodných zdrojov, zdrojov pitnej vody alebo proporcionálneho ekonomického rozvoja či zamestnanosti. Z teologickomorálneho zorného uhla podstata problematiky spočíva v prijatých teoretických východiskách či koncepciách, ktoré sú v duchu neomaltuziánskych ideí často prostriedkom, ako totálne ovládnuť myslenie, rozhodovanie a morálne konanie potencionálnych rodičov v celých národoch v oblasti rodičovstva. Teologický koncept, zohľadňujúc tieto reality v duchu učenia Magistéria²⁸, zdôrazňuje, že nemožno odobrať rodičom fundamentálne ľudské právo zodpovedne darovať

²⁷ Por. LR nr. 11a EV nr. 16.

²⁸ Por. GS nr. 50 a 87. Por. taktiež PP nr. 37.

nový život, avšak títo rodičia sú povolaní k spoluzodpovednosti nielen za dobro svojho *familiaris consortio*, ale i za dobro národa a celého ľudstva.

Je však zrejmé, že z teologickomorálneho zorného uhla nikoho nemožno nútiť darovať život väčšiemu (či menšiemu) počtu detí alebo obmedziť rodičov v rozhodovaní o počte svojich detí bez ohľadu na to, či toto obmedzenie bude mať právnu alebo inú formu. Na úsvite *tertio millennio* sa prakticky nemožno stretnúť s obmedzením pôrodnosti formou právnej normy, lebo sa zvyšuje citlivosť človeka na dodržiavanie základných ľudských práv. Toto obmedzenie by totiž bolo popretím ľudskej dôstojnosti predovšetkým v kontexte slobody a zodpovednosti. Skôr sa toto obmedzenie pôrodnosti realizuje obmedzením subsidiárnej pomoci štátu či spoločnosti voči rodičom alebo masmediálnou kreáciou negatívneho obrazu demografickej situácie, ktorý je diametrálne odlišný od pravdy.

6. *Tertio millennio* ako morálna výzva pre osobné zaangažovanie

V treťom tisícročí sa pred človekom otvára možnosť riešenia situácie v oblasti zodpovedného rodičovstva cestou osobného zaangažovania v duchu zodpovedného rozlišovania znamení čias. Každý človek je v rámci svojho špecifického životného povolania pozvaný prevziať zodpovednosť za propagáciu kultúry života cestou postoja zodpovednosti pri odovzdávaní života. Z teologického zorného uhla nazerania jasne vyplýva Božie volanie k intenzívnejšej aktivite všetkých členov Cirkvi, ktorí cestou osobného zaangažovania v oblasti zodpovedného rodičovstva podľa evanjelia vyznávajú Krista pred celým svetom (Por. Mt 10, 32).

V rámci dynamického aspektu rozvoja morálnej teológie je nevyhnutné prezentovať jasné morálne postuláty adresované teológom, aby dôkladne, správne a pravdivo prezentovali podstatu manželskej lásky, vychovávajúc tak k zodpovednému rodičovstvu obidvoch rodičov v duchu úcty k životu a podľa Božej výzvy²⁹. Formácia kresťanov v duchu pravdivého teologického konceptu zodpovedného rodičovstva je morálnou výzvou tretieho tisícročia a je neoddeliteľnou súčasťou novej evanjelizácie zacielenej na osobu človeka.

Významnú úlohu v tomto formačnom a evanjelizačnom procese má splniť morálna teológia, ktorá ako vedecká disciplína reflektujúca evanjelium ako posolstvo nového života, lásky a pravdy (Por. Ef 4, 15) má autenticky formovať každého veriaceho člena Cirkvi v oblasti morálnosti, zohľadňujúc normatívny rozmer biblického Zjavenia a prihliadajúc na *signum temporis* dnešnej doby³⁰. Morálna teológia, verne reflektujúc a interpretujúc učenie Magistéria v oblasti morálnosti a viery, má poslať manželov k schopnosti vyniesť mravný úsudok a k tomu, aby sa usilovali o pravé dobro³¹ v oblasti zodpovedného rodičovstva. Tento morálny postulát je spojený s formáciou svedomia manželov v duchu pravdy³² evanjelia, teda v duchu Novej Zmluvy je to morálna výzva k aktívnemu osobnému zaangažovaniu, adresovaná rôznym subjektom.

Zodpovedné rodičovstvo je aktuálnou príležitosťou pre realizáciu biskupskej a kňazskej služby manželom, rodičom a všetkým, ktorí sú povolaní k životu v manželstve alebo sa zodpovedne angažujú v oblasti zodpovedného rodičovstva v kontexte novej evanjelizácie. Kristus, ktorý zveril poslanie biskupom a kňazom, aby jednotne slúžili Božiemu ľudu podľa miery Kristovho osobného príkladu, v tejto oblasti kňazskej služby (rôzneho stupňa), ústami svojej viditeľnej hlavy vyzýva k realizácii úlohy ochraňovať manželstvo a rodinu, pričom to pokladá za najsvätejšiu povinnosť, ktorá bola biskupom a kňazom zverená v dnešnej dobe³³.

²⁹ Por. EV nr. 97.

³⁰ Por. VS nr. 110 – 112.

³¹ Por. VS nr. 113.

³² Por. FC nr. 35 a EV nr. 95-96.

³³ Por. HV nr. 28 – 30.

V duchu kňazskej služby (rôzneho stupňa) sa prezentovanie učenia o manželstve a rodine má predkladať jasne a úplne v zhode s učením Magistéria, čiže v jednote s Kristom v Duchu Svätom (Por. 1 Kor 1, 10). Toto poslanie služby a evanjeliovej zodpovednosti, ktoré primárne prináležia biskupom a kňazom, ktorí sú v duchu služby Cirkvi voči manželstvu a rodine poslaní podporovať rodinu nielen v oblasti morálnej a liturgickej ale i osobnej a sociálnej, si vyžaduje včasnú a dôkladnú študijnú prípravu³⁴, umožňujúcu konkrétnym osobám reálne zadost'učiniť bytostnému poslaniu tejto služby. Bez odbornej osobnej prípravy sa totiž nedá zadost'učiniť morálnej zodpovednosti biskupov a kňazov pred Bohom, Cirkvou a veriacim ľuďom za dobro manželstva a rodiny v dnešnej dobe, ktorá je minimálne ľahostajná, ak nie antagonisticky naladená voči manželstvu a rodine, čo sa prejavuje i v oblasti zodpovedného rodičovstva.

Významnou pomocou pre aktivity Cirkvi v oblasti zodpovedného rodičovstva môžu byť rehoľníci, ktorí osobným svedectvom čistoty a vlastnou odbornou zaangažovanosťou môžu realizovať službu lásky bližnému³⁵ v rôznej forme, počnúc katechizáciou končiac charitatívnou starostlivosťou v tejto sfére. Rehoľné spoločenstvá v rámci svojej spirituality sa tak môžu stať miestom formácie, dialógu a útočišťa v kontexte apoštolátu rodiny a napomáhania jej autentického dobra, ktoré je nerozlučiteľne späté so zodpovedným rodičovstvom.

Špeciálnu úlohu v problematike zodpovedného rodičovstva majú laici, pretože pre nich je manželstvo a rodina primárnym miestom zaangažovania³⁶, čo vyplýva z ich stavu a celoživotného povolania. Laici angažujúci sa v tejto oblasti vidia a prežívajú vo svojom osobnom živote všetky problémy spojené so zodpovedným rodičovstvom, ale i od nich sa vyžaduje odborná príprava rôzneho zamerania³⁷, ktorú môžu v praxi v niektorých prípadoch účinnejšie využiť ako kňazi, vzhľadom na špecifickosť svojho povolania sprítomňovať Krista v spoločnosti a vo svete.

Jestvujú rôzne spôsoby a metódy ako nie byť bremeno tejto činnosti, spolupracujúc v evanjeliovom duchu vzájomnej pomoci (Por. Gal 6, 2), avšak práve laici môžu, využívajúc svoje občianske práva, zakladať centrá pre zodpovedné rodičovstvo, ktoré sa môžu stať miestom evanjelizácie a reálne účinnej pomoci rodine. Veľké ťažkosti života rodiny v dnešnej dobe môžu práve pomáhať riešiť strediská pomoci pre rodinu, ktorá nevyhnutne potrebuje pomoc³⁸, a tu sa žiada úzko spolupracovať s hierarchickou Cirkvou, pre ktorú je toto poslanie najsvätejšou povinnosťou³⁹.

Morálny postulát adresovaný rodičom, prijímajúcim špecifické vychovávateľské záväzky voči deťom, sa dotýka morálnej povinnosti obdarovania svojich detí materinskou a otcovskou láskou, čo si vyžaduje plné osobné a bytostné zaangažovanie sa v duchu perspektívy daru. Je teda predovšetkým poslaním rodičov, ktorí sú pozvaní k tomu, aby sa stali odovzdávatel'mi života, na základe neustále obnovovaného povedomia významu rodičovstva, chápaného ako dôležitá udalosť, poukazujúca na to, že ľudský život je darom, ktorý rodičia prijímajú na to, aby ho opäť darovali⁴⁰, chránili a zodpovedne rozvíjali k dokonalosti.

Morálnym záväzkom rodičov je formácia spoločenských čností u svojich detí, a to predovšetkým nezištnosti a obetavosti, ako aj výchova k autentickému slobode v duchu pravdy, ktorá deťom umožňuje prekročenie nových horizontov na ceste osobného rozvoja k dokonalosti. V tejto oblasti zohráva špecifickú úlohu otec, ktorý je povolaný k bytostnému

³⁴ Por. FC nr. 73.

³⁵ Por. tamtiež nr. 74.

³⁶ Por. ChI nr. 40.

³⁷ Por. FC nr. 75.

³⁸ Por. EV nr. 88.

³⁹ Por. HV nr. 30.

⁴⁰ Por. EV nr. 92.

svedectvu uplatňovania postoja viery v dialogálnom rozmere ľudskej osoby, čím vlieva do srdca novej ľudskej osoby – dieťaťa fundamentálnu dôveru k daru života.

Špeciálnu úlohu v propagácii kultúry života a zodpovedného rodičovstva zveruje pápež žene⁴¹, bezprostredne prežívajúcej osobné stretnutie s novým, formujúcim sa človekom skrze dar materstva. Materstvo je totiž vznešeným a dôstojným dôsledkom manželského spojenia muža a ženy, čiže onoho biblického poznania, ktoré zodpovedá splynutiu dvoch v jednom tele (Por. Gn 2, 24), a tak ono uskutočňuje, zo strany ženy, vznešené sebadarovanie ako akcentovanie manželskej lásky⁴². Žena je v materstve povolaná k priamemu hlbokému prežívaniu Bohom darovanej tvorivej schopnosti podieľať sa na formovaní človečenstva novej ľudskej osoby a súčasne je povolaná morálne konať v duchu biblického príkladu Matky Božej, čiže spolupodieľať sa na úlohe nového stvorenia (Por. 2 Kor 5, 17) v duchu biblickej Novej Zmluvy.

Špecifickým morálnym imperatívom pre rodičov a vychovávateľov je správna (v duchu pravdy) výchova v sexuálnej oblasti, ktorá je jedným zo základných morálnych záväzkov rodičov, ktorí sú povolaní vychovávať svoje deti k čistote⁴³. Tomuto zodpovednému poslaniu majú rodičia zadosťučiniť cestou pravdivého prezentovania kresťanského konceptu ľudskej sexualít, ktorá je nezaslúženým darom Boha Stvoriteľa. Zjavenie pravdivého pohľadu na ľudskú osobu v kontexte biblického a personalistického konceptu sexualít je totiž prvým krokom formácie detí k zodpovednému rodičovstvu.

Podstatnou morálnou úlohou rodičov je citlivé usmerňovanie a starostlivosť o povolanie svojich detí⁴⁴, kde sa rodičia majú stať usmerňujúcim svetlom pre svoje deti. Súčasne sú rodičia povolaní k tomu, aby v tomto usmerňovaní a starostlivosti v duchu autentickej lásky rešpektovali podmetovosť svojich detí. Bytostné angažovanie sa kresťanských rodičov (v rámci formácie k celoživotnému povolaniu ich detí) sa dotýka i oblasti zodpovedného rodičovstva, aby v rámci primeranej zrelosti podľa vzoru Ježiša Krista ony mohli prevziať plnú zodpovednosť za svoj život.

Realizácia a zadosťučinenie týmto morálnym záväzkom rodičov predpokladá spoluprácu s inými činiteľmi výchovy k zodpovednému rodičovstvu. Jedným z nich je škola, ktorá sa má spolupodieľať na výchove k pravdivej slobode opierajúcej sa o pravdu a lásku. V kontexte rešpektovania základných ľudských práv však akákoľvek formačná inštitúcia je minimálne morálne zaviazaná konať v súlade s náboženským presvedčením rodičov a ich detí, čiže nestačí, aby iba nekonala proti ich presvedčeniu.

V kontexte *signum temporis* je veľmi zložitou sférou zdravotníctva, ktorá sa paradoxne často stáva miestom, kde nie je prítomný prirodzený postoj úcty voči daru života, ktorý je imanentne spojený s teologickým konceptom zodpovedného rodičovstva. Morálny imperatív (v právnej dimenzii tejto problematiky by sa mali podniknúť účinné a nie deklaratívne kroky ku skutočnému rešpektovaniu daru života) pre oblasť služby ľudskému zdraviu spočíva v tom, že sa v duchu zodpovednosti má táto sféra orientovať na autentickejšiu službu životu v duchu bezpodmienečného rešpektovania a úcty voči ľudskému životu.

Toto súvisí i so základným postojom dôvery vo vzťahu pacient a lekár, lebo ak pracovník zdravotníctva nie skutočným ochrancom a služobníkom života, tak sa z tohto vzťahu vytráca vzájomná úcta a dôvera, pričom tento vzťah prerastá do depersonalizujúcej inštrumentalizácie ľudskej osoby. Kresťanskí lekári (i všetci veriaci pracovníci) v rámci výkonu svojho povolania nielenže sú povolaní k profesionálnemu postojovi lekára, ale ich konanie sa má opierať o vieru⁴⁵ a o evanjelium, ktoré sú povolaní špecifickým spôsobom sprítomňovať vo svojom odbornom povolaní.

⁴¹ Por. MD nr. 18 a EV nr. 99.

⁴² Por. MD nr. 18.

⁴³ Por. EV nr. 97.

⁴⁴ Por. LR nr. 16 a EV nr. 97.

⁴⁵ Por. HV nr.27.

Teda osobitná zodpovednosť pracovníkov zdravotníctva je profesijného charakteru a je úzko spätá s vnútorným etickým rozmerom tohto povolania⁴⁶, ktoré môže byť nápomocné pre zodpovedné konanie manželov v oblasti zodpovedného rodičovstva. Osoby angažujúce sa v zdravotníctve sú povolané k úlohe odborných poradcov, ktorí sa z medicínskeho zorného uhla môžu podieľať na propagácii matérie poznávacieho aspektu zodpovedného rodičovstva.

Do tohto procesu sú zapojení všetci intelektuáli a vedci zameriavajúci sa na vedecký výskum a odborné aktivity v oblasti manželstva a rodiny, či zodpovedného rodičovstva. Tieto osoby, vzhľadom na ich odbornú spôsobilosť, zadosťučiniač kritériu pravdy, môžu byť pozitívnym stimulom pre ďalšie angažovanie sa iných osôb v oblasti kontroly, regulácie a usmerňovania pôrodnosti prirodzenými metódami⁴⁷.

Problematika zodpovedného rodičovstva je morálnou výzvou k zodpovednosti adresovanou i pracovníkom spoločenských komunikatívnych prostriedkov. Prostriedky spoločenskej komunikácie môžu blahodárne pôsobiť vo vzťahu k rodine, ale je tu i nebezpečenstvo, ktoré nemožno podceňovať⁴⁸. Čiže ambivalentný charakter masmédií je svedectvom významu osobnej zodpovednosti každého človeka voči manželstvu, rodine a špeciálne voči problematike zodpovedného rodičovstva.

Pracovníci masmédií sú povolaní k rešpektovaniu morálneho záväzku vernosti pravde⁴⁹, ktorá sa vzťahuje k uvedeným problémom, lebo budúcnosť ľudstva a Cirkvi je onticky spojená s rodinou. Tento morálny záväzok sa špecifickým a bytostným spôsobom dotýka kresťanských pracovníkov v médiách. Akákoľvek falzifikácia danej problematiky má nepopierateľne alienačný vplyv nielen na manželstvo a rodinu v kontexte zodpovedného rodičovstva, ale na každú ľudskú osobu v planetárnom rozmere.

Z tohto dôvodu stojí pred konkrétnymi predstaviteľmi štátu a verejnej moci morálny imperatív zadosťučiniť svojmu poslaniu v kontexte rešpektovania spoločného dobra, ktorým je oblasť morálnosti, rodiny a odovzdávania života. Jedná sa predovšetkým o programy kontroly pôrodnosti, ktoré nesmú byť v rozpore s ľudskou slobodou a biologickou prirodzenosťou ľudskej osoby, pričom demografické problémy populačného rastu sa v politickej rovine môžu riešiť v globálnom rozmere zodpovednou prorodinnou politikou a pri zohľadnení princípov solidarity a subsidiarity⁵⁰.

Z teologického hľadiska sa nepopiera realizácia povinnosti verejnej moci usmerňovať demografiu obyvateľstva, ale túto povinnosť nemožno identifikovať s primárnym a neodcudziteľným právom rodičov⁵¹ slobodne a zodpovedne darovať nový život. Skôr je vhodné spravodlivejšie prerozdelenie materiálnych a duchovných dohier, hľadajúc tak riešenia v globálnom rozmere, čo však nie je možné bez vytvorenia opravdivej ekonómie spoločnosti a spoluúčasti na dobrách na medzinárodnej a národnej úrovni⁵². Čiže štátna a verejná moc akéhokolvek stupňa a významu sa má zapojiť do riešenia takým spôsobom, ktorý bude pravdivým vyjadrením autentických potrieb rodiny a rodičovstva, čím sa dosiahne autentický ľudský pokrok v oblasti demografického rozvoja.

Z teologickomorálneho zorného uhla nazerania na problematiku zodpovedného rodičovstva je zrejmé, že nikto z predstaviteľov moci sa nemôže zbavovať osobnej zodpovednosti za kreovanie právneho systému, ktorého ustanovenia nesmú byť orientované

⁴⁶ Por. EV nr. 89.

⁴⁷ Por. HV nr. 24.

⁴⁸ Por. Ján Pavol II. *Messaggio per la giornata mondiale delle comunicazioni sociali. Atteggiamento attivo delle famiglie di fronte ai mass-media*. In: *Insegnamenti di Giovanni Paulo II.* III nr. 1; (1.5.1980) s. 1042.

⁴⁹ Por. FC nr. 76.

⁵⁰ Por. HV nr. 23.

⁵¹ Por. EV nr. 91.

⁵² Por. Ján Pavol II. *Apertura dei lavori della IV Conferenza Generale dell'Episcopato latinoamericano – Santo Domingo. Nuova evangelizzazione, promozione umana, cultura cristiana: Gesù Cristo ieri, oggi e sempre*. (12. 10. 1992) nr. 15; AAS 85 (1993) s. 819.

proti spoločnému dobru a rodine⁵³. Princíp demokratickej väčšiny nikdy nie je zárukou, že daný právny systém rešpektuje princípy spravodlivosti a pravdy; z tohto dôvodu nie je možné akceptovať právny pozitivizmus, ktorý vytvára zdanie, že to, čo je v súlade s pozitívnym právom, je i v súlade s objektívnymi morálnymi princípmi. Autentické angažovanie predstaviteľov verejnej politickej moci spočíva v rešpektovaní primátu morálnej normy pred právnou normou, čiže ak sa chce zadosťučiniť rešpektovaniu dôstojnosti ľudskej osoby, je nutné kreovať a aplikovať právne normy, napomáhajúce ochranu a rozvoj rodiny, ktoré zabezpečia autentickú slobodu rozhodovania v oblasti rodičovstva.

Zoznam použitých skratiek Magistéria

- Cfl - Ján Pavol II. Apoštolský list *Christifideles laici*. Bratislava 1990.
EV - Ján Pavol II. Encyklika *Evangelium vitae*. Trnava 1995.
FC - Ján Pavol II. Exhortácia *Familiaris consortio*. Trnava 1993.
GS - Druhý Vatikánsky Koncil. Pastorálna konštitúcia *Gaudium et spes*. In: *Dokumenty druhého vatikánskeho koncilu*. Trnava 1993
HV - Pavol VI. Encyklika *Humanae vitae*. Trnava 1993.
LR - Ján Pavol II. *List do rodin*. Poznaň 1994.
MD - Ján Pavol II. Apoštolský list *Mulieris dignitatem*. Rím 1991.
PP - Pavol VI. Encyklika *Populorum progressio*. In: *Sociálne encykliky*. Trnava 1997.
RP - Ján Pavol II. Exhortácia *Reconciliatio et paenitentia*. Trnava 1993.
VS - Ján Pavol II. Encyklika *Veritatis splendor*. Trnava 1994.

Resumé

Dnešná civilizácia na počiatku *tertio millennio* javí známky anticivilizácie, ktorá nie je pozitívne naklonená životu. Tieto *signum temporis* sú morálnou výzvou pre opätovné hľadanie pravdivej teologicko-antropologickej koncepcie ľudskej osoby, zadosťučiniac tak zameraniu a poslaniu morálnej teológie systematicky reflektovať morálne konanie človeka povolaného k spoločenstvu s Bohom vo svetle Božích princíпов a noriem, ktoré má človek slobodne aplikovať i v oblasti zodpovedného rodičovstva.

Táto oblasť je úzko spojená s osobou človeka a pod zorným uhlom morálnej teológie je antropologický pohľad na ľudskú osobu prezentovaný v kontexte teológie stvorenia, vtelenia a vykúpenia, kde dominuje aspekt Novej Zmluvy, ktorý Boh uzavrel s človekom. Teologická antropológia, prezentujúca plnosť pravdy o človeku, je východiskom pre pochopenie rozmeru zodpovednosti rodičov v oblasti prokreácie. Kategória zodpovednosti osvetľuje význam aktualizácie ľudskej slobody k dobru, ktorým je nový ľudský život, rešpektujúc tak dôstojnosť ľudskej osoby, povolanej Bohom k zodpovednému odovzdávaniu života. Predkladá sa tak spojenie zodpovednosti, pravdivej lásky, ľudskej slobody a Bohom darovanej schopnosti človeka darovať nový život v personalistickom kontexte vzťahu muža a ženy realizovanom v *communio personarum*.

Obsah termínu zodpovedné rodičovstvo sa nesie v duchu perspektívy osobného daru realizovaného v manželskom sporení lásky, ktoré je otvorené k prokreácii. V zodpovednom rodičovstve sú rodičia povolaní prihliadať i na svoj osobný postoj viery a náboženský aspekt, ktorý akcentuje potrebu bytostného súladu morálneho postoja rodičov vo svedomí s postojom viery, ktorý rodičom predkladá prítomnosť Boha v každom akte prokreácie. Rodičia sú povolaní vidieť celú realitu zodpovedného rodičovstva v duchu právd viery a začleniť ho do svojho náboženského života v kontexte Božieho plánu spásy, čím sa stávajú spolupracovníkmi Boha na diele spásy skrze odovzdávanie nového života.

⁵³ Por. EV nr. 90.

Zodpovednosť manželov sa realizuje skrze správne sformované svedomie, ktoré má byť v súlade s objektívnymi prirodzenými i Bohom zjavenými evanjelióvymi normami, čím sa realizuje bytostné spojenie osobného presvedčenia rodičov s ich svedomím a s postojom viery. Rešpektuje sa tak autonómia rodičov, ktorí slobodne afirmujú objektívne morálne normy vo svojom svedomí a tým rešpektujú svoju ľudskú prirodzenosť a dôstojnosť. Ide o zodpovednú aktualizáciu vôle manželov vo vzťahu k svojim prirodzeným pudom, zadosťučiniač tak primátu ľudského ducha nad sexuálnym pudom a vášňami cestou hierarchizácie a harmonizácie v duchu primárneho Božieho obdarovania človeka.

Aspekt racionálneho poznania v biologickej rovine sa zameriava na možnosť i morálnu povinnosť rešpektovania ľudskej prirodzenosti v duchu pravdy o biológii a dôstojnosti človeka. V rámci spoločenského aspektu zodpovedného rodičovstva sú manželia povolaní zohľadniť špecifické osobné podmienky života v rovine zdravia, v rovine sociálnej a materiálnej, či stavu spoločnosti v kontexte demografického vývoja. Ide o zosúladenie spoločného dobra s dobrom konkrétneho manželstva a rodiny v súvislosti so zodpovedným povolaním nového ľudského života k existencii.

Z teologickomorálneho zorného uhla je nutné vidieť i konkrétne možnosti riešenia problematiky zodpovedného rodičovstva v spoločnosti, lebo nikto sa nemôže zbaviť osobnej zodpovednosti za dnešný stav. I učenie *Magisterium ordinarium* predkladá špecifické výzvy k osobnému zaangažovaniu sa v prospech prezentácie a propagácie zodpovedného postoja rodičov v oblasti darovania nového života. Dnešná situácia v duchu *signum temporis* je Božou výzvou adresovanou konkrétnym podmetom, ktoré majú prevziať spoluzodpovednosť za rešpektovanie a propagáciu zodpovednej prokreácie v duchu zadosťučinenia Božiemu zákonu a ľudskej prirodzenosti.